

Розділ II

АРХІТЕКТУРНА ТА МІСТОБУДІВНА СПАДЩИНА

УДК 347.787(477.61)

ПРИНЬ О.В.

Державний облік, використання та сучасний стан пам'ятки архітектури «Олександрівська садиба»

У статті розглядаються історичні аспекти виявлення та взяття на облік пам'ятки архітектури «Олександрівської садиби»: рішення уряду й місцевих органів влади про взяття на облік пам'ятки, встановлення охоронних зон і використання її в господарських цілях.

Ключові слова: архітектурна спадщина, пам'ятка, садиба, С.А. Таранушенко, інспектор з охорони пам'яток, реєстр, виконавчий комітет, охоронна зона.

Миколі Васильовичу Гоголю приписують авторство такого афоризму: *«Архитектура – тоже летопись мира: она говорит тогда, когда уже молчат и песни, и предания, и когда уже ничто не говорит о погибшем народе»* [1, с. 8]. За офіційними даними Державної служби статистики станом на кінець 2011 р. в Україні на державному обліку перебувало 144821 пам'ятка культурної спадщини, з них: 72064 – археології, 52686 – історії, 2849 – монументального мистецтва, 16898 – архітектури та містобудування, 308 – садово-паркового мистецтва, ландшафтних – 5, науки та техніки – 11 [2]. У Луганській області, одній із найбагатших областей України на об'єкти культурної спадщини, зосереджені усі види та категорії пам'яток, які є об'єктами національної та регіональної політики. Так, на сьогодні на державному обліку в Луганській області та під охороною знаходилося 6317 пам'яток: 338 – архітектури та містобудування, 5014 – археології, 919 – історії, 38 – монументального мистецтва, 8 – садово-паркового мистецтва що становить 5,1% від загальної кількості пам'яток України. За загальною кількістю взятих на облік об'єктів куль-

турної спадщини Луганська область посідає п'яте місце в Україні після АР Крим (12350); Львівської (8441), Харківської (8244) та Запорізької (7735) областей.

Звернімося до витоків історії формування державного реєстру пам'яток культурної спадщини. Виокремимо саме виявлення та встановлення на облік об'єктів панської «Олександрівської садиби».

Більшість згадувань у сучасній періодичній і публіцистичній літературі, опосередковано пов'язаних з історією м. Олександрівська, починається з таких слів: «Існує думка, що витoki цього населеного пункту сягають с. Юзбашівка, яке було засноване 1754 р.». Ґрунтовних досліджень з історії сучасного м. Олександрівськ проведено не було. Існують окремі публікації, які не дають відповіді на поставлені питання.

Інформацію про перлини архітектури Луганщини – панські садиби – ми зустрічаємо у роботах історика архітектури Г.К. Лукомського «Имение Александровка камергера Выс. двора Л.В. Голубева» (1914) [3] та «Усадьба в прошлом и настоящем. Селезнёвка К.Л. Мсциховского» (1916) [4]. У часопису «Столица и Усадьба» вперше зафіксовано згадку про архітектурні споруди, проілюстровано екстер'єри й інтер'єри панських маєтків давньої провінції Луганщини.

За радянського часу «Олександрівська садиба», вже як пам'ятка архітектури, була включена до каталогів пам'яток архітектури у 1956, 1986, 1987 роках. Актуалізація питання наукового дослідження цієї пам'ятки відбулася в межах соціально-бібліотечного проекту «Історія малих міст України», ініційованого Державною науковою архітектурно-будівельною бібліотекою ім. В.Г. Заболотного на засіданні 16 квітня 2013 р. присвяченого м. Олександрівка. Матеріали досліджень було оголошено на засіданні та наукових конференціях [5, 6].

Науковий історіографічний пошук із зазначеного питання доводить, що комплексного наукового дослідження з історії «Олександрівської садиби», заснованого на наукових засадах з використанням архівних першоджерел ніколи не проводилося. А деякі наявні публікації, надруковані в місцевій пресі, ґрунтуються на припущеннях, здогадках, споминах старожилів, матеріалах Інтернет-простору і не мають під собою наукового підґрунтя та достовірності.

Тому звернімося до архівних першоджерел радянської доби, коли культурне надбання краю, зокрема архітектурні пам'ятки почали виявляти, ставити на загальнодержавний облік і використовувати у господарстві.

Ще далекого 1927 р. державний інспектор Харківської інспектури з охорони пам'яток культури і природи С.А. Таранушенко, перевіряючи округи своєї відповідальності, дає таку характеристику складу пам'яток регіону: «Південні округи [Харківської] Інспектури – Донбас і Приазов'я або зовсім

не мають цього роду пам'яток [архітектурних], або мають надзвичайно мало. Для цих округ основні групи пам'яток – археологічні» [7].

Історія процесу виявлення, взяття на облік і реалізація заходів з охорони пам'яток повертає нас у часи непу й українізації – 20-ті роки ХХ ст., коли в молодій радянській республіці почали напрацьовуватися нормативно-правові засади охорони й використання культурних надбань, отриманих у спадок від попереднього царського періоду.

Перші спроби виявлення та реєстрації пам'яток на Луганщині відбулися у другій половині 1920-х років. Його проведення було пов'язано з прийняттям постанови ВУЦВК і РНК УСРР «Про пам'ятники культури і природи» (1926). Упродовж 1926–1928 років в УСРР проведена перша спроба реєстрації пам'яток культури та природи, яка дозволила взяти на облік в країні перші 562 пам'ятки культурної спадщини [8, с. 56–57].

Цього часу в Україні триває перша спроба виявлення та реєстрації пам'яток всіх категорій: археології, архітектури, природи та історії.

Проведена на теренах Луганської та Старобільської округ первинна робота з виявлення та реєстрації пам'яток культурної спадщини дозволила у 1927 р. поставити на облік у державному реєстрі 7 пам'яток археології та 1 архітектури – культова споруда Казанська церква у м. Слов'яносербську [9]. Архівні матеріали свідчать, що комплекс споруд панської «Олександрівської садиби» у першу хвилю виявлення на облік не потрапив. У 1930 р. у державному реєстрі налічувалося вже 12 пам'яток (8 – археології та 4 – архітектури (культові споруди)), а саме: Троїцька церква (1814) у с. Чернігівка, Троїцька церква (1795) у с. Бахмутівка, Михайлівська церква (1819) у с. Старий Айдар, Казанська церква (1772) м. Слов'яносербську [10].

Проведення різнобічних пам'яткоохоронних заходів на Луганщині, зокрема сприяла включенню панської садиби у сферу діяльності практичного нагляду за пам'ятками, яку проводив окружний Луганський соціальний музей.

Цікавими виявленим фактом є пристосування комплексу споруд «Олександрівської садиби» для освітньої галузі. Одне з стандартних тверджень старожилів, що після революції в приміщенні Олександрівської садиби були розміщені райрада та її виконком, але архівні джерела висвітлюють дещо іншу картину. В 1925 р. інспектор Луганського окружного політпросвіти відділу Луганського окружного виконавчого комітету Страшнов, звітуючи про поточну роботу до вищих органів влади, прямо вказує, що в с. Олександрівка у панській садибі розміщено дитячу виховну колонію [11, арк. 447].

Окрім того, в 1926 р. директор Луганського соціального музею О. Маліношевський інформує про проведені пам'яткоохоронні заходи на

теренах Луганської округи, згадуючи у своєму звіті, що силами музейних працівників було зареєстровано й передано на охорону сільради Олександрівки пам'ятки поміщицького побуту, а також зроблені фотографічні знімки поміщицького будинку графа Мюрат у стилі «Ампір» кінця XVII – початку XVIII ст., забрано до музею фігури двох левів з мармуру, які лишилися біля цього будинку і два стільця з його меблів – з інкрустаціями італійської роботи, знайдених у сільраді [12].

Уже у повоєнний час після закінчення II Світової війни, після відновлення основних галузей народного господарства держава почала актуалізовувати питання виявлення архітектурних і археологічних пам'яток.

Наступний етап виявлення й обліку пам'яток відбувався вже у повоєнний період з другої половина 1940-х років. II Світова війна принесла неоправдані, колосальні втрати – зруйновано або пошкоджено тисячі архітектурних пам'яток і цивільних об'єктів в Україні. Тому на державному рівні в 1946 р. прийнято рішення про обов'язковий облік і реєстрацію пам'яток, що мають наукову, історичну чи художню цінність.

Так, виконавчий комітет Ворошиловградської обласної ради депутатів трудящих ініціював проведення у регіоні реєстрації пам'яток культури і старовини та взяття їх на облік і під державну охорону. В результаті проведеної роботи до переліку пам'яток культури республіканського значення потрапило 4 об'єкти, до обласного переліку – 21 пам'ятка, які в основній своїй масі були присвячені увічненню історичних подій Громадянської війни та воїнам, загиблим у німецько-радянській війні 1941–1945 років [13].

У 1949 р. був проведений перший етап пошуково-дослідницьких робіт на об'єктах архітектури області. З трестом «Будмонумент» досягнута згода та підписаний договір на обстеження 15 пам'яток архітектури у Ворошиловградській області: садибного будинку в с. Мануйлівка, церкви та чотирьох будівель в с. Олександрівка, церкви та садибного будинку в с. Михайлівка, церков у селах Старий Айдар, Оленівка, Городище, садибного будинку і церкви в с. Весела Гора та двох будівель у с. Щастя. Загальна сума за договором становила 10315,07 крб. (фактичне виконання на 8422,47 крб.). У 1949 р. комплекс споруд «Олександрівської садиби» вперше взято на первинний облік.

Роботи проводилися також з виявлення пам'яток архітектури із залученням спеціалізованої установи тресту «Будмонумент». На початку 1950 р. було проведено та закінчено роботи на 15 об'єктах архітектури області. У подальшому на спільному засіданні обласної архітектурної комісії та експертно-технічного бюро надані матеріали пройшли обговорення й експертизу відповідності до технічного завдання [14]. На підставі висновку експер-

тизи рекомендовано до затвердження виконавчим комітетом обласної ради 8 архітектурних об'єктів, що мали історичну цінність [15]. До остаточного переліку пам'яток архітектури, що підлягали охороні, потрапили: 4 будівлі в стилі російського класицизму в с. Олександрівка, садибний будинок в с. Весела Гора, кам'яні церкви в с. Михайлівка (1787) та в с. Оленівка (1805) та дерев'яна церква в с. Городище (XVIII ст.).

На початку 1950 р. спеціалістами архітекторами закінчено науково-пошукові роботи на 15 пам'ятках архітектури області. Виконавець робіт трест «Будмонумент» надав відповідні проектні документи й історичні довідки на архітектурні об'єкти до обласного відділу у справах архітектури. На жаль, до сьогодні ця облікова документація на пам'ятки архітектури у фондах Державного архіву Луганської області не збереглася.

Систематизовані матеріали обстеження пам'яток архітектури, проведеного у 1950 р. обласними відділами архітектури, були узгоджені на урядовому рівні. Проведену кампанію з виявлення пам'яток архітектури в 1949–1950 роках у 1956 р. підсумували урядовим рішенням від 23 березня № 320 «Про затвердження списку пам'ятників архітектури по Українській РСР». Цей перелік пам'яток, як один із пам'яткоохоронних заходів з обліку пам'яток архітектури, був надрукований у виданні «Пам'ятники архітектури УРСР, що перебувають під державною охороною» (1956) під грифом «Для службового користування» [16]. Тому це видання навіть сьогодні майже невідоме широкому загалові пам'яткоохоронців та істориків архітектури.

У згаданому виданні дано перелік пам'яток архітектури всієї країни з датами побудови, всього 1517 пам'яток. Усі їх можна поділити на 3 групи: цивільні споруди – палаци, садибні будинки, лікарні, школи, житлові будинки; споруди спеціального господарського призначення – конезаводи, залізничні станції, заводи тощо; культові споруди – монастирі, собори, церкви, дзвіниці, молитовні будинки. Загалом до списку було взято 2057 окремих архітектурних споруд, або 1517 архітектурних комплексів.

На тлі інших областей України Ворошиловградська область не могла похвалитися великою кількістю архітектурних пам'яток. Всього під державною охороною на території Ворошиловградської області потрапило 22 об'єкти за 17 охоронними номерами. Більша частина з них – це культові архітектурні споруди.

Комплекс споруд «Олександрівської садиби» у переліку пам'яток 1956 р. у розділі Ворошиловградська область отримав внутрішній № 15 та внутрішньокомплексні: № 15.1 – головний будинок (3 корпуси об'єднані галереєю), № 15.2 – будинок управляючого та № 15.3 – будинок для слуг. Зазначені

об'єкти отримали літерний статус «В» – пам'яток, які можна використовувати для господарських потреб без завдання шкоди їхній історико-художній цінності й передавати в оренду установам і організаціям.

Початок 1960-х років позначився змінами державних пріоритетів у справі охорони пам'яток архітектури та містобудування. З відновленням атеїстичної пропаганди було вирішено суттєво обмежити кількість архітектурних пам'яток, що перебували на державному обліку, виходячи, передусім, із політичних міркувань, головним з яких була нагальна потреба економії коштів, що направлялися на утримання споруд. Як наслідок загальнодержавний список пам'яток архітектури дуже помітно порідшав: у 1961 р. – за рішенням уряду – на 363 пам'ятки [17].

Особливо це стосувалося культових споруд, приміщення котрих використовувалося для господарських потреб. Так, у Луганській області виключено з державного реєстру 11 пам'яток архітектури: Троїцька церква (1862) у с. Білолуцьк, церква Різдва (1832) у с. Нова Біла, комплекс цивільних споруд початку XIX ст. – флігель, вартове приміщення та каретний сарай у с. Танюшівка, Михайлівська церква (1787) у с. Старий Айдар, цивільні споруди у с. Щастя, Михайлівська церква (1805) у с. Оленівка, Преображенська церква (1802) у с. Закотному та дерев'яний садибний будинок кінця XVIII ст. у с. Михайлівка [18].

Урядова комісія, керуючись ідеологічною лінією комуністичної партії, розглянула список пам'яток архітектури, в якому налічувалося 1585 споруд, витрати на їх утримання і прийняла рішення про виключення з нього 241 споруди, залишивши 1344 (586 цивільного та 758 культового призначення) як найбільш цінних у науковому та художньому відношенні. 24 серпня 1963 р. уряд УРСР скасував попередній (1956 року) і затвердив новий список пам'яток архітектури [19].

У 1963 р. в дуже оновленому переліку архітектурних пам'яток по Луганській області залишилося 5 пам'яток: у місті Луганську будинок XVIII–XIX ст. (№ 311), у м. Олександрівську комплекс споруд (заміська садиба, головний будинок та флігелі 1772 р. (за № 312 з трьома внутрішньоконструктивними № 1–3), в с. Городище Покровська церква 1771 р. (№ 313), у с. Михайлівка Михайлівська церква 1787 р. (№ 314) та у с. Осинівка Успенська церква 1802 р. (№ 315).

Як бачимо, панська «Олександрівська садиба» у переліку пам'яток таки «втрималася». В 1980-ті роки на пам'ятці архітектури в Олександрівці з'являється попереджувальна чавунна табличка, що інформувала про статус пам'ятки, що охороняється державою. В цей же час проводилися прак-

тичні заходи з розробки охоронних зон пам'яток архітектури. Приміром, упродовж 1987 р. Луганський міський виконком разом із проектним інститутом «Ворошиловградцивільпроект» провів роботи з визначення тимчасових зон охорони пам'яток архітектури, історії, археології та природи у м. Ворошиловграді, у підпорядкуванні виконавчого комітету якого й знаходилися пам'ятки архітектури м. Олександрівська («Олександрівська садиба»). Загалом зони охорони були визначені для двох пам'яток архітектури республіканського та чотирьох місцевого значення.

У 1963 р. «Олександрівська садиба» у складі головного будинку та 2 флігелів стала пам'яткою республіканського значення, згідно з рішенням РМ УРСР. Охоронна зона пам'ятки була визначена доволі умовно – зі східної сторони обмежена Червоною площею, а із західної – заплавою р. Лугань, з північної та південної сторін – обмежена кордонами протитуберкульозного диспансеру. Як бачимо, тільки через 31 рік після взяття на державний облік на пам'ятці архітектури провели роботи з визначення пам'яткоохоронних зон, які передбачали спеціальний режим використання землі.

Прийняття та застосування цього рішення в практичній пам'яткоохоронній діяльності, на нашу думку, повинно було сприяти поліпшенню охорони пам'яток архітектурної спадщини. Але визначені ним межі охоронних зон взагалі не відповідають сучасним вимогам щодо пам'яткоохоронної документації та потребують негайної розробки проектною документації з точним визначення на місцевості всіх об'єктів.

Із проголошенням незалежності України виникло багато проблем, зокрема при реалізації пам'яткоохоронних заходів. Початок 1990-х років ознаменувався подіями, які призвели до погіршення існуючого стану збереженості пам'яток, знесення та руйнації монументальних пам'яток [20]. Задля недопущення стихійного знесення або руйнації пам'яток у Луганській області впродовж 1991–1992 років проведено інвентаризацію 609 пам'яток монументального мистецтва, встановлених за радянського часу з метою виявлення їхньої історичної, наукової та художньої цінності [21]. У грудні 1992 р. підведено перші підсумки. За результатами інвентаризації сформовано 3 переліки пам'яток культурної спадщини: перший – пам'ятки історії та мистецтва, які підлягали взяттю на державний облік; другий – пам'ятки історії та мистецтва, які пропонувалися до взяття на державний облік як пам'ятки національного значення; третій – пам'ятки монументального мистецтва, що підлягали вилученню з державного обліку [22].

У лютому 1992 р. рішенням виконавчого комітету обласної ради до складу місцевого реєстру пам'яток архітектури було додатково включене-

но 287 об'єктів архітектури. Зокрема, під № 148 до комплексу споруд «Олександрівської садиби» приєднано та взято на державний облік службовий корпус (№ 148а) (1772) за адресою пл. Червона, 24, будинок управителя (№ 148б) (кінець XVIII ст.) – Червона площа, 2, чотири флігелі (№ 148 в) (1772) – Червона площа 10, 12, 16, 22 та винні погребі (№ 148 г) (1772) – пл. Червона, б/н. Окрему позицію у рішенні під № 149 отримала Вознесенська церква (1849) за адресою Червона площа, 50 та під № 150 – будівля церковно-приходської школи (вул. Октябрська, 63).

Таким чином, до трьох об'єктів пам'ятки архітектури Української РСР – «Олександрівська садиба» зі статусом загальнодержавного значення додався ще 7 об'єктів пам'яток архітектури зі статусом місцевого значення.

Рішенню виконавчого комітету облради про взяття на облік пам'яток архітектури передувало рішення № 53 про затвердження охоронних меж пам'яток архітектури Луганської області. Охоронні зони для 24 об'єктів архітектури були розроблені Харківською майстернею НДІ «Укрпроектреставрація». За цим рішенням на головне управління архітектури та містобудування Луганського облвиконкому покладено зобов'язання передати всі розроблені проекти охоронних зон пам'яток архітектури до відповідних місцевих міських та районних виконкомів, а всі ремонтні, реставраційні роботи на зазначених у переліку пам'ятках та будівництві у межах їхніх охоронних зон повинні були узгоджуватися з управлінням архітектури та містобудування.

У затверженому місцевому переліку пам'яток архітектури під № 6 містилася пам'ятка архітектури м. Олександрівська під державним пам'яткоохороним № 312, наданим постановою РМ УРСР 1963 року № 970. З 1962 року на базі основних приміщень «Олександрівської садиби» були розміщені стаціонарні відділення Луганського протитуберкульозного диспансеру. А через 44 роки існування, а саме 15 травня 2006 р. – згідно з приписом головного санітарного лікаря – була припинена діяльність стаціонарних відділень Луганського протитуберкульозного диспансеру в м. Олександрівськ у зв'язку з незадовільним аварійним і санітарним станом основних будівель.

Ще в 1996 р. директор Луганського обласного краєзнавчого музею В. Висоцький на сторінках місцевої газети актуалізує питання про занепад пам'ятки загальнодержавного значення у м. Олександрівка. Його емоційні вислови та заклики, такі як «гибнущий дворец», «как спасти наследие?» «надежда живет», дає змогу уявити про кричущий технічний стан пам'ятки в середині 1990-х років. Автор із сумом констатує: «Словно в насмешку архитектурный памятник отдан сегодня в аренду туберкульозному диспан-

серу котрий ніколи ні мав і ніколи не матиме засобів на реставрацію усадиби» [23].

Олександрівська міська рада своїм рішенням від 30 травня 2006 р. дала згоду на прийняття у комунальну власність Олександрівської міської ради будинків № 1–3 колишнього міського протитуберкульозного диспансеру. А міський голова м. Олександрівська звернувся з листом від 11 жовтня 2006 р. до голови Луганської обласної ради, у якому запевняв, що після передачі майна аварійна будівля буде відремонтована, збережена як пам'ятка архітектури, а приміщення використовуватиметься як виставковий зал і зимовий сад.

Депутати обласної ради, розглянувши звернення міського голови на депутатських комісіях, винесли згадане питання на сесійний розгляд. 27 грудня 2006 р. було ухвалено рішення про передачу комплексу споруд у комунальну власність м. Олександрівська. Досить цікавою є інформація, що згідно з додатком до згаданого рішення весь майновий комплекс «Олександрівської садиби» має залишкову вартість 0 грн. 0 коп.

У 2007 р. пам'яткою архітектури (головним корпусом) зацікавилися бізнесові структури, які на території садиби запропонували створити розважальний і оздоровчий центр. У їхніх планах були: археологічне дослідження території, реставрація панського маєтку, очищення русла річки тощо [24]. Але цим планам не судилося здійснитися. Без оформлення проектної документації розпочалися підготовчі роботи: внутрішні стіни та частково перекриття були зруйновані. Та згодом роботи припинилися – і так до сьогодні.

З 1991 р. на архітектурній пам'ятці не проводилося ніяких протиаварійних робіт або ж її консервації. Нині на жодній пам'ятці у комплексі споруд немає навіть попереджувальних знаків, що перед нами – пам'ятка архітектури, що охороняється державою.

Сучасний стан комплексу архітектурних споруд Олександрівської садиби свідчить про те, що це не тільки пам'ятка державного значення, але й пам'ятка невігластва всім поколінням керманців Луганської обл., м. Луганськ і м. Олександрівськ. Якщо казати про сучасний стан садиби, то вона зруйнована й покинута. Проте дивом уціліла стара чавунна табличка, яка з гіркотою інформую сучасним поколінням: «Украинская Советская Социалистическая Республика. Памятник архитектуры. Охраняется государством». «1772 год». І якщо за радянського часу держава в особі місцевих виконавчих комітетів вимагала вживати заходи з охорони пам'яток архітектури, то сучасні реформатори від влади сприяли повній руйнації цієї однієї з небагатьох архітектурних пам'яток Луганщини, яку і можливо, і потрібно використовувати в культурно-освітній сфері. Місцеві керманчі області

викидають десятки мільйонів гривень на реалізацію ефемерних патріотичних програм, збереження нематеріальної культурної спадщини, а матеріальні свідки епох, минулих століть занепадають на очах громадськості.

Джерела та література

1. Овсянников Ю.М. Чудеса архитектуры : от пирамид до небоскребов / Ю.М. Овсянников. – М. : АСТ–ПРЕСС, 2008. – 206 с.
2. Лист Державної служби статистики України від 28.12.2011 р. № 13/3-20/705Пі [Про надання статистичної інформації щодо кількості пам'яток культурної спадщини, що перебувають на державному обліку] на ім'я О.В. Приня в 1 прим. на 2 арк. // Приватний архів О.В. Приня.
3. Лукомский Г.К. Имение Александровка камергера Высшего Двора Л. В. Голубева / Г. К. Лукомский // Столица и усадьба, 1914. – № 4. – С. 14.
4. Лукомский Г.К. Усадьба в прошлом и настоящем. Селезнёвка К. Л. Мсциховского / Г.К. Лукомский // Столица и усадьба, 1916. – № 51. – С. 4–5.
5. Харлан О.В. Историко-архитектурні дослідження м. Олександрівськ Луганської області (попередні результати) / О.В. Харлан // **Праці** Науково-дослідного інституту пам'яток охоронних досліджень. – К. : СПД Павленко, 2014. – Вип. 9. – С. 581–600.
6. Принь О.В. Пам'ятка архітектури «Олександрівська садиба» (1772): облік, використання, доля / О.В. Принь // Будівництво України. – 2013. – № 5. – С. 37–40.
7. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, ф. 278, спр. 1378, арк. 2.
8. Дубровський В.В. Исторично-культурный заповедник та пам'ятники України. – Х., 1930. – 80 с.
9. Центральний державний архів вищих органів влади і управління (далі – ЦДАВО України), ф. Р 166, оп. 6, спр. 9436, арк. 1.
10. Там само, спр. 9340, арк. 18
11. Державний архів Луганської області (далі – ДАЛО), ф. Р 401, оп. 1, спр 553, арк. 445–448.
12. Там само, спр. 595, арк. 1–26.
13. Там само, ф. Р 1779, оп. 2, спр. 162, арк. 158–159.
14. Там само, ф. Р 2363, оп. 2, спр. 18, арк. 18.
15. Там само, спр. 22, арк. 48.
16. Пам'ятники архітектури УРСР, що перебувають під державною охороною : список. – К. : Держбудвидав, 1956 р. – 111 с.
17. ЦДАВО України, ф. Р 2, оп. 9, спр. 8327, арк. 198–232.
18. Там само, арк. 215.
19. Там само, ф. Р 2, оп. 10, спр. 1427, арк. 29–97.
20. Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 11.09.1990 № 270-ХІІ «Про порушення Закону Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990 – 2 жовтня. – № 40, ст. 536.
21. Рішення виконкому Луганської обласної ради народних депутатів від 12.05.1991 р. № 84 «О проведенні інвентаризації пам'яток монументального мистецтва» // Приватний архів О.В. Приня.
22. ДАЛО, ф. № 4054, оп. 1, спр. 10, арк. 75–109; Розпорядження представника Президента України від 01.12.1992 року № 407 «О пам'ятниках истории и культуры» // Приватний архів О.В. Приня.
23. Высоцкий В. Наш край: утраченные шедевры. Имение Александровка / Наша Газета. – 1996. – № 65 (909). – С. 6.
24. Лисицына И. Александровск: «заколдованное место»? / Наша Газета. – 2009. – 13 августа.

Принь А.В. Государственный учет, использование и современное состояние памятника архитектуры «Александровская усадьба»

В статье рассматриваются исторические аспекты выявления и постановки на учет памятника архитектуры «Александровская усадьба»: решения правительства и местных органов власти о постановке на учет памятника, установление охранных зон и использования его в хозяйственных целях.

Ключевые слова: архитектурное наследие, достопримечательность, усадьба, С.А. Таранушенко, инспектор по охране памятников, реестр, исполнительный комитет, охранная зона.

Prin A.V. State registration, use and current state of architectural monument «Oleksandrivsk House»

The article deals with the historical aspects of identifying and registration the architectural monument «Oleksandrivsk House»: decisions of the government and local authorities for registration of the monument, the establishment of protected areas and use it for commercial purposes.

Key words: architectural heritage, landmark, mansion, S.A. Taranushenko, Inspector of Monuments protection, the registry, the executive committee, a security zone.

Надійшло до редакції: 11.04.2015 р.

УДК [930.2+069](477)(06)

ЮРЧЕНКО С.Ю.

Реставрація Іллінської церкви у Суботіві в середині XIX століття мовою документів

У дослідженні висвітлено деякі сюжети з історії Іллінської церкви у Суботіві, зокрема її реставрації упродовж другої половини XIX ст.

Ключові слова: реставрація, Іллінська церква, Суботів.

Іллінська церква у Суботіві належить до найбільш відомих архітектурних пам'яток України. Це не тільки одна із ранніх церков у стилі українського бароко, але й усипальниця гетьмана Богдана Хмельницького, котрий також профінансував її будівництво. Дослідниками неодноразово зазначалося, що на початку XIX ст. будівля знаходилася у незадовільному технічному стані, спричиненому нестачею коштів на утримання храму: дах протікав, склепіння вівтарної частини було частково зруйноване [1]. Можна припускати, що інтерес громадськості до пам'ятки значно виріс після 200-ї річниці Переяславської ради. Так, у 1858 р. Міністерством державного майна асигновані кошти на ремонтні роботи [2], проте, як можна здогадуватися, з невідомих причин не були освоєні.

Перші креслення реставрації Іллінської церкви датуються 1864 р. «Проект на исправление каменной церкви и постройку при ней каменной колокольни в селе Суботове Киевской губернии Чигиринского уезда» вико-